

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Akavan Erityisalat kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta koulutuspoliittiseksi selonteoksi. Pienenä kansakuntana on hyvä, jos voimme joustavasti kehittää järjestelmää vastaamaan nykyisiä ja tulevia tarpeita. Myös korjaavia toimenpiteitä tulee tehdä joustavasti. Koulutus, sivistys sekä tasa-arvo ovat selkeästi yhteydessä toisiinsa. Hyvä, että selonteossa tulee vahvasti esiin sivistyksen tärkeys ja tasa-arvon edistäminen koulutuksen avulla. Sivistys vaikuttaa yhteiskunnassamme laajasti ja vankan sivistyspohjan ylläpitäminen on tärkeää jatkossakin.

Rahoitus on olennainen oppilaitoksia ohjaava tekijä. Moni kohta jää yleiselle tasolle, joten moni asia jää tarkempien toimenpidesuunnitelmien ja valtion tulevien talousarvioiden varaan, esimerkiksi mitä tarkoittaa ”tarkoituksenmukainen resurssien kohdentaminen” käytännössä. Resurssien paremman kohdentamisen osalta on oltava huolellinen siinä, että se tapahtuu rakentavalla tavalla ja henkilöstöä huomioiden.

(Ei erillistä kommentointimahdollisuutta kohdalle 3. Koulutuksen ja tutkimuksen tavoitteet ja toimenpiteet, kommentit alla)

Hyvä, että tunnistetaan nykyisen järjestelmän haasteita, tarve koulutusasteiden väliselle yhteistyölle sekä seurantajärjestelmien heikkouksia. Tarvittava uudistus ei ole kovin selkeästi sanoitettu, mutta parempi seuranta mahdollistaa myös paremman ohjauksen ja tuo näkyviin mahdollisia puutteita.

Akavan Erityisalat jakaa huolen korkeakoulutuksen kyvystä tuottaa riittävää osaajien tulevaisuuden työmarkkinoille. Myös pienten oppiaineiden ja alojen tulevaisuus on turvattava riittävän rahoituksen avulla. Suomalainen koulutusjärjestelmä mahdollistaa monenlaisia tutkintopolkuja perusopetuksesta korkea-asteelle. Perusopetuksen sisällöt luovat perustan myöhemmille opinnoille ja työelämään. Jo

nyt esimerkiksi vieraiden kielten lukeminen on vähentynyt kautta perus- ja toisen asteen. Se luo haasteen tulevaisuuden saavutettavuudelle ja esimerkiksi kielellisten oikeuksien toteutumiselle. Kieli- ja kulttuuriaineiden asiantuntijoita tarvitaan tulevaisuuden työmarkkinoilla. Mitä vähemmän näiden aineiden oppijoita ja opiskelijoita on, sitä vähemmän on tulevaisuudessa asiantuntijoita näillä taidoilla. Tämä koskee kaikkia koulutusasteita.

Lisäksi nykyisen korkeakoulujen opiskelijavalintajärjestelmän toimivuutta tulee seurata tarkasti. Todistusvalinta voi ohjata ja kaventaa nuorten opintovalikoimaa jo toisella asteella. Perusasteelta alkaen luodaan pohjaa tuleville uravalinnoille ja on tärkeää varmistaa pienten alojen osaajien saatavuus myös jatkossa.

Resurssiohjaus on yleensä toimenpiteiden ja uudistusten mahdollistaja, ilman riittäviä resursseja on vaikeaa viedä myöskään normi- tai informaatio-ohjausta kattavasti eteenpäin. On hyvä, että rahoituksen ennakoitavuus ja pitkäjänteisyys mainitaan selonteossa. Yksi haaste on kuitenkin se, että vaikka nuoret ikäluokat pienenevät, se ei automaattisesti tarkoita sitä, että koulutusta järjestävän tahon kustannukset laskevat. Ei siis ole yksiselitteistä, että valtion rahoitusosuudesta säästyisi määrärahoja.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Tavoitteena hyvä, että koulutuksellisen eriarvoistumisen suunta käännetään. Tämä ei tapahdu ilman konkreettisia panostuksia sekä myös tutkimusta ja koulutukseen liittyvää arviointia. Tarvitaan konkreettisia tekoja ja riittävää resurssointia tai muuten tavoitetila jää saavuttamatta.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Perusasteella kielten, äidinkielen, yhteiskuntaopin ja historian opetuksen tulee olla vahvassa roolissa. Yleissivistävät aineet luovat perustan jatkuvalla oppimiselle ja mahdollisuuksille kehittää omaa osaamista työelämän ja yhteiskunnan vaatimusten mukaan.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Perusasteen ja toisen asteen koulutuksen tulee säilyä yleissivistävänä. Kielten, äidinkielen, yhteiskuntaopin ja historian opetukseen tulee panostaa kaikilla kouluasteilla. Yleissivistävät aineet luovat perustan jatkuvalla oppimiselle ja mahdollisuuksille kehittää omaa osaamista työelämän ja yhteiskunnan vaatimusten mukaan. Lisäksi kieli- ja kulttuuriaineiden asiantuntijoita tarvitaan tulevaisuuden työmarkkinoilla. Perusasteelta alkaen luodaan pohjaa tuleville uravalinnoille ja varmistetaan pienten alojen osaajien saatavuus myös jatkossa.

Oppilashuolto ja lasten oikea-aikainen tukeminen on erittäin tärkeää kaikilla koulutusasteilla. Korkeakouluissa on vaikea paikata aiemmin syntyneitä puutteita vaan tukea ja apua on saatava

riittävästi ja oikea-aikaisesti kaikilla tasoilla. Yhteiskunnan tulee taata riittävät resurssit, jotta erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret saavat riittävän tuen ja huomion.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Nykyinen järjestelmä, ns. duaalimalli tulee säilyttää, mutta korkeakoulujärjestelmää on kehitettävä kokonaisuutena ja yhteistyötä lisäten. Lainsäädännöllisiä yhteistyön esteitä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä on purettava. Hallittu palvelujen yhdistäminen on osaltaan jo nyt mahdollista, mutta hidasteita on edelleen niin käytännössä kuin asenteissa. Korkeakoulujen kehitystyössä on tärkeää hyödyntää paikasta riippumattomia digitaalisia ratkaisuja.

Tekstissä ei eroteltu ammattikorkeakouluja ja yliopistoja toisistaan. Korkeakoulujen teksti olisi ymmärrettävämpää, jos nämä kaksi olisi eroteltu ja samoin niiden erilaiset roolit olisi tuotu selkeämmin esille.

Korkeakoulujen opiskelijahaku-uudistuksen vaikutuksia koulutukselliseen tasa-arvoon ja toisen asteen oppiainevalintoihin tulee arvioida kattavasti. On hyvä, että haku-uudistuksella pyritään edistämään korkeakouluopintoihin pääsyä nykyistä nopeammin. On tärkeää arvioida uudistuksen vaikutuksia. Onko esimerkiksi pelkkä todistusvalinta yhdenvertaisuutta edistävä tapa hakeutua korkeakouluun. Uhkana on myös, että todistusvalintakriteerit yhdenmukaistavat opiskelijoiden valintoja jo toisella asteella. Yksittäisten oppiaineiden ei tulisi korostua valintaperusteissa.

Koulutukseen pääsyn lisäksi olennaista on myös koulutuksen läpäisy ja valmistuminen. On myös huomioitava, että erilaiset hakijoiden haastattelut tai soveltuvuuskokeet ovat tarpeellisia tietyillä aloilla, kun akateemisen menestyksen lisäksi tietyn tyyppiset henkilökohtaiset ominaisuudet ovat tärkeitä alalla menestymisen kannalta.

Korkeakoulujen tulee kehittää osaamisperustaiset opetussuunnitelmat. Työelämätaitojen ja -yhteyksien, urasuunnittelutaitojen sekä uraneuvonnan tulee olla olennainen osa korkeakoulutusta. Opettajien hyvät teoreettiset tiedot sekä ajantasaiset tiedot työelämästä näkyvät myönteisesti koulutusohjelmien sisällöissä. Korkeakoulutukseen tulee myös liittää tietoa yrittäjyydestä sekä erilaisia mentorointimahdollisuuksia. Opiskelijoita tulisi auttaa ymmärtämään omat vahvuutensa ja niiden merkitys työelämässä. Tämä on tärkeää erityisesti generalistialoilla, joissa tietyllä koulutuksella voi suuntautua laajasti ja joustavasti eri tehtäviin.

Korkeakouluharjoittelut tulisi saada yliopistokoulutuksessa pakolliseksi. Harjoittelun tulee olla aina ohjattua. Harjoitteluista tulisi tarjota enemmän tietoa ja harjoittelutuen avulla tulisi taata harjoittelupaikka jokaiselle. Lisäksi harjoittelutukikäytänteitä tulisi yhtenäistää eri tiedekuntien ja yliopistojen välillä opiskelijoiden yhdenvertaisuuden takaamiseksi.

Korkeakoulujen välisten siirtymäväylien tulee olla entistä joustavampia. Siirtymistä on tarkasteltava sisältö- ja työelämälähtöisesti. Ammattikorkeakoulututkinnon antaman jatko-opintokelpoisuuden on oltava selvä väylä lähialan ylempään tutkintoon. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneen tulee pystyä helpommin siirtymään maisterinopintoihin tai ylempään ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneen tulee voida helpommin siirtyä tohtoriopintoihin. Myös maisterintutkinnon suorittaneen tulee helpommin voida siirtyä ammattikorkeakouluun täydennyskoulututtamaan. Siirtymien tulee olla tarkoituksenmukaisia eri alojen sisällä.

Näitä siirtymiä käytännössä käsittelevien hallinnon asiantuntijoiden osaamisesta tulee huolehtia. Heidän tulee saada koulutusta muun muassa osaamisen tunnistamisessa ja siltaopintovaatimusten käsittelyssä. Työntekijöitä tulee myös kuulla siirtymiin liittyvien käytäntöjen kehittämisessä.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Akavan Erityisalat on samaa mieltä siitä, että korkeatasoisella tutkimuksella ja vahvalla sivistyksellä tulee olla vanha asema suomalaisessa yhteiskunnassa. Korkeakoulutuksen tulee säilyä korkeatasoisena. Suomi voi menestyä, jos kansalaiset pitävät osaamistasostaan huolta jatkuvan oppimisen kautta.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Vapaa sivistystyö ja avoin yliopisto ovat tärkeitä kehittämiskohteita, joiden kautta voidaan lisätä kansalaisten sivistystä ja osaamistasoa ilman jäykkiä ja pitkiä tutkintopolkuja. On hyvä, että kehitetään joustavia koulutuspolkuja, koska yhteiskunnassa tapahtuu nopeita disruptiivisia muutoksia, jolloin työpaikkoja katoaa, mutta myös uusia syntyy. Sivistystoiminnalla on myös itseisarvollista ja jaksamista tukevaa merkitystä, jota ei pidä myöskään pitää unohtaa.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Tutkintoon johtavien koulutusten lisäksi tarvitaan kohtuuhintaista jatkuvan oppimisen ja muuttuvan työelämän haasteisiin vastaavaa koulutusta. Korkeakoulujen erikoistumisopinnoille ja täydennyskoulutuksille on löydettävä jatkuvuutta ja tukevampi rahoituspohja. Julkisen rahoituksen tulee mahdollistaa opiskelijoille täydennyskoulutus niin, ettei tutkintoon johtavia koulutuksia käytetä täydennyskoulututtamisen väylinä. Osaamistili ja osaamisseteli olisi hyvä vaihtoehto uudeksi rahoituskanavaksi. Aikuiskoulutuksen on oltava tasapuolisesti mahdollista kaikille, myös esimerkiksi työttömille, alan vaihtajille, ammatinharjoittajille sekä yrittäjille. Osaamistilin käyttäminen rahoitusmuotona edistäisi myös tätä tavoitetta.

Osaamisen tunnistaminen tulee liittää opetuksen yhteyteen, ja tunnistamiseen tulee luoda selkeät kriteerit. Osaamisen tunnistamiseen tarvitaan selkeä, yhtenäinen ja valtakunnallinen ohjeistus, jota voidaan soveltaa tarkoituksenmukaisesti eri oppilaitoksissa, koulutusohjelmissa ja oppiaineissa. Sen tulee sisältää selkeät ohjeet siitä, miten opiskelijan osaaminen tunnistetaan, osoitetaan, arvioidaan ja tunnustetaan. Osaamista arvioidaan suhteessa tutkinnon tavoitteisiin, jolloin otetaan huomioon oppiaineiden erityispiirteet.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Opettajien hyvät teoreettiset tiedot sekä ajantasaiset tiedot työelämästä näkyvät myönteisesti koulutusohjelmien sisällöissä. Opettajien osaamisen uusiutuminen ja ajantasaisuus onkin varmistettava esimerkiksi niin, että korkeakoulujen opetushenkilöstökin osallistuu tutkimus- ja kehittämistoimintaan. On varmistettava, että sisällöllisen osaamisen lisäksi opetushenkilöstö pääsee kehittämään pedagogista osaamistaan sekä digitaalisia taitojaan.

Nykyisellä hallituskaudella korkeakoulujen aloituspaikkoja lisätään koko hallituskauden ajan. Samaan aikaan pitää varmistaa riittävä henkilöstömitoitus sekä opetus- että tukipalvelushenkilöstön puolella. Asiantuntevien ja riittävien tuki- ja hallintopalvelujen avulla on mahdollista keventää merkittävästi opetus- ja tutkimushenkilöstön hallinnollista taakkaa.

Kaikessa kehittämistyössä on huomioitava myös tehtävien uudistusten ja muutosten vaikutukset henkilöstöön.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Akavan Erityisalat pitää hyvänä, että taide ja kulttuuri on nostettu tässä selonteossa erikseen esiin. Tunnetaitojen määrätietoinen kehittäminen on vahva peruste lisätä ilmaisia tukevia aineita opetussuunnitelmaan osaksi kaikille pakollista opetusta. Useat tutkimukset todistavat, että taide- ja taitoaineiden kautta lasten ja nuorten tunnetaidot kehittyvät. Kulttuurikasvatussuunnitelmien teko osana opetus- ja varhaiskasvatussuunnitelmia on hyvä käytännön toimi tähän suuntaan.

Selonteon toimenpidelistauksena "Huomioidaan taide- ja kulttuurikasvatuksen tarpeet koulutuksen kehittämisessä" jää yleiselle tasolle eikä tuo esiin mitä tämä käytännössä voisi tarkoittaa. Olisi aiheellista selvittää, millaisia vaikutuksia taideaineen lisäviikkotunnilla saataisiin. Vaihtoehtoisesti kaikille oppilaille yhteiseksi taide- ja taitoaineeksi voitaisiin lisätä vakiintuneiden aineiden rinnalle ilmaisuoppia, joka keskittyisi draamakasvatukseen, tunnetaitoihin, ilmaisutaitoihin ja empatiataitoihin.

Lastenkulttuurin yleis- ja hankeavustusten määrärahojen nostaminen edistää yhä useamman lapsen ja nuoren pääsyä kulttuuriharrastuksen pariin sosioekonomisesta taustastaan riippumatta.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Opintotukijärjestelmän tulee mahdollistaa opiskelijan toimeentulo erilaisissa elämänvaiheissa. Järjestelmän on kannustettava opiskeluun, mutta sen on lisäksi mahdollistettava joustavuus opintojen aikana ja huomioitava paremmin eri elämäntilanteet. Opintotuen tulee turvata

opiskeluajan toimeentulo. Opintotukijärjestelmän tulee säilyä opintorahapainotteisena. Opintotukijärjestelmässä tulee huomioida tarkasti tarve jatkuvalla oppimiselle ja myös aikuisen opiskelijan toimeentulon turvaaminen.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

-

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

-

Koskenheimo Hanna
Akavan Erityisalat